

УДК 338.1:330.1

DOI: 10.31732/2663-2209-2021-61-131-136

АБЕРАЦІЇ ПАРАДИГМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Єрешко Ю.О.

*к.е.н., доцент, доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», м. Київ, Україна,
e-mail: julia.jereshko@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9161-8820>*

ABERRATIONS OF THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT PARADIGM

Yereshko Julia

PhD (Economics), associate professor, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Kyiv, Ukraine, e-mail: julia.jereshko@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9161-8820>

Анотація. У даному дослідженні визначено, що існуючі сьогодні моделі сталого розвитку істотно не відрізняються одна від одної, водночас, вони не задовольняють умовам вирішення проблеми неоднозначності у трактуванні даного концепту та відсутності адекватно обґрунтованої парадигми сталого розвитку. А також, не враховують, принаймні наочно, описаних нами у попередніх дослідженнях, базових засад (принципів) сталого розвитку, що полягають у врахуванні поточного рівня розвитку системи, а також її екзогенного та ендогенного середовищ, – актуальності дій, їх доцільності та можливості їх сприйняття системою. Було визначено, що основною причиною відсутності адекватної єдиної моделі є відсутність виваженого, неупередженого та абсолютного тлумачення концепції "сталого розвитку". Активно тиражоване сьогодні соціоцентричне гіпертрофування є одним з видів аберацій, іманентних концепту сталого розвитку як будь-якій багатоаспектній системі, що унеможливають формулювання уніфікованого загальноприйнятого уявлення про нього і його імплементацію. Метою дослідження є виявлення і аналіз аберацій, властивих концепту сталого розвитку, як і будь-якій іншій складній багатокомпонентній системі, з позиції формулювання в майбутньому однозначної уніфікованої парадигми. В результаті дослідження були систематизовані наступні основні форми аберацій концепції сталого розвитку: політизація; гіпертрофування; гіперболізація; імітація; редукованість; реверсивна ефективність. У дослідженні обґрунтовані деякі причини одночасної актуальності, контрверсійності і політизації концепту «сталий розвиток», з одного боку, природою яких є відсутність єдиного адекватного розуміння його сутності, а з іншого – намагання економічних агентів використати даний концепт у своїх специфічних економічних інтересах, що, почасти, є конфліктними його природі з точки зору можливого порушення стабільності системи. В викладеного вище можна припустити, що виявлення і систематизація описаних аберацій, дозволить, уникаючи їх, раціоналізувати формулювання в подальших дослідженнях уніфікованої людиноцентричної теоретико-методологічної моделі сталого розвитку, а також, актуалізувати існуючі цілі сталого розвитку.

Ключові слова: сталий розвиток; ноосфера; парадигма сталого розвитку; аберації; економічне зростання
Формули: 0; рис.: 0; табл.: 1, бібл.: 14

Annotation. Given study determinates, that existing today sustainable development models do not differ significantly, at the same time, they do not satisfy the conditions for solving the problem of ambiguity in formulation and lack of substantiation of the sustainable development paradigm. Those models as well, do not take into account, at least demonstrably, basic grounds (principles) of sustainable development, formulated by us in previous studies, that consist in taking into account the current level of development of the system, and its endogenous and exogenous environment, - the relevance of actions, their expediency and possibility of their perception by the subjected system. It was determined, that the main reason for the absence of an adequate unified model is the lack of the "sustainable development" concept reasonable, unbiased and absolute interpretation. Actively introduced today sociocentric hypertrophy is one of the types of aberrations, that are imminent to a concept of sustainable development as any other multifaceted system, that makes it impossible to formulate a unified conventional idea of it and, thus provide its implementation. The aim of the study is to identify and analyze the aberrations inherent in the concept of sustainable development, as well as any other complex multicomponent system, from the standpoint of formulating in the future a unique unified paradigm. The main forms of aberrations of the sustainable development concept are systematized as following: politicization; hypertrophy; hyperbolization; imitation; reduceness; reversible efficiency. The study substantiates several reasons for the simultaneous relevance, controversy and politicization of the "sustainable development" concept: on the one hand, the nature of them is manifested in the absence of a single adequate understanding of concept's essence, and on the other – the attempts of economic agents to use this concept in their

specific economic interests, which, in part, are conflict with its nature from the point of view of the possible impairment and violation of the system's stability. As the result, it can be assumed, that the detection and systematization of the described aberrations will allow avoiding them in subsequent studies, while rationalizing the formulation of a unified human-centric theoretical and methodological model of sustainable development, as well as update existing goals of sustainable development.

Key words: *sustainability; noosphere; sustainable development paradigm; aberrations; economic growth.*
Formulas: 0; fig.: 0; tabl.: 1; bibl.: 14

Постановка проблеми. Протягом всього свого існування, концепція сталого розвитку піддавалась і продовжує піддаватись критиці: як з позиції реальності такого розвитку, що є сталим, так і в розрізі питання про те, що саме належить підтримувати в цьому сталому розвитку. Зокрема, у [1] заперечується сама можливість сталого використання невідновлюваних ресурсів, «оскільки будь-яка позитивна швидкість експлуатації в кінцевому підсумку призведе до вичерпання обмежених запасів планети»; у [2] наголошується, що дана концепція нівелює значимість Промислової революції, оскільки «визнає її не сталою»; у [3, с. 48-54] наголошується, що «зміст концепції є надто розтягнутим і стосується всього від управління природоохоронною діяльністю до економічного розвитку, а Звіт Брундтланда пропагує ніщо інше як давно вже відому стратегію світового розвитку з неоднозначною і необґрунтованою концепцією, доданою по суті в якості слогану публічної реклами для громадськості».

На наш погляд, основою даних висловів, заперечень концепції та її критики є неоднозначність формулювання і недостатність обґрунтування парадигми сталого розвитку, вдало підкреслена останнім вищенаведеним твердженням. Саме відсутність уніфікованої теоретико-методологічної моделі дає можливість заперечувати саме існування концепту, адже з точки зору формальної логіки, – розмірковування за аналогією і висування гіпотез не є доказами, що опосередковує потребу у виробленні однозначної адекватної парадигми сталого розвитку і трансформації механізму його реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий науковий доробок в галузі дослідження проблематики сталого розвитку належить, зокрема:

М. Згуровському, Г. Яловому, У. Гроберу, Дж. Блюїту, Д. Евеліну, Т. О'Рієрдану, С. Боемер-Крістіансену, Н. Жиоржеску-Рогену, Р. Тернеру, М. О'Коннору та ін.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є виявлення і аналіз аберацій, властивих концепту сталого розвитку, як і будь-якій іншій складній багатокomпонентній системі, з позиції формулювання в майбутньому однозначної уніфікованої парадигми.

Викладення основного матеріалу дослідження. Поштовхом до проліферації сьогодні наукового та публіцистичного доробку зі сталого розвитку стала «Хартія Землі», представлена конференції ООН з Навколишнього середовища та розвитку у 1992 році, яка окреслює напрями розвитку глобального суспільства у 21 ст. на засадах справедливості, стійкості і миру. Документом визначено 4 основні «стовпи побудови нового кращого суспільства»: повага та турбота про спільноту; екологічна гідність; соціальна та економічна справедливість; демократія, ненасилля та мир [4].

Парадигма сталого розвитку сталого розвитку на основі концепції ноосфери В. Вернадського, описана у [5] являє собою трикомпонентну систему, побудовану на засадах балансування і узгодженості, що об'єднує всі трансформаційні процеси у такі складові: економічну, екологічну і соціальну.

Деякою мірою, однією з моделей сталого розвитку можна вважати програму «17 Цілей сталого розвитку» що є частиною 2030 Agenda for Sustainable Development, започатковану 2015 року Організацією об'єднаних націй на базі програми Agenda 21, представленої на Саміті Землі в Ріо де Жанейро 1992 року та підписаної 178 урядами країн-членів ООН, яка трактується самою організацією як:

«план досягнення кращого та більш стійкого майбутнього для всіх» [6].

Дана «модель», по суті є інтерпретацією трикомпонентної системи, описаної нами вище, шляхом поглиблення фокусу в розрізі формулювання вужчих напрямків діяльності в рамках економічної, екологічної і соціальної складових.

Водночас, можемо спостерігати деяку хаотичність в методиці встановлення пріоритетності цілей розвитку ООН, а також, деяку спірність важливості досягнення окремих цілей з переліку, саме з позиції формулювання їх в контексті задоволення умовам сталого розвитку. Існуючі на сьогодні моделі сталого розвитку значною мірою не відрізняються від описаних нами вище, водночас, вони не задовольняють умовам вирішення сформульованої вище проблеми. А також, не враховують, принаймні наочно, описаних нами у [7] базових засад (принципів) сталого розвитку, що полягають у врахуванні поточного рівня розвитку системи, а також її екзогенного та ендогенного середовищ, – актуальності дій, їх доцільності та можливості їх сприйняття системою. Разом з тим, основною причиною відсутності до сьогодні адекватної уніфікованої моделі є відсутність обґрунтованого трактування концепту «сталий розвиток», на якій наголошено, зокрема, у [3].

Трактування сталого розвитку як концепції можна уявно представити у вигляді трьох основних напрямів:

1) описане нами вище заперечення його можливості;

2) соціоцентричне – з позиції пріоритетності подолання бідності, соціальної нерівності, дискримінацій, досягнення миру;

3) економічне, інтерпретоване нами попередньо у [7] як слабоструктурований (неформалізований) рівноважний стан для забезпечення кількісного і якісного, переважно інтенсивного, диференційованого зростання. При цьому сталість належить сприймати як спроможність системи до відновлювання параметрів після впливу на неї, та/або

спроможність системи до збереження параметрів при впливі на неї.

Соціоцентричне трактування концепту сталого розвитку, на наш погляд, не є раціональним з точки зору неможливості його досягнення – світовий досвід господарювання неодноразово доводив неможливість і непрактичність «рівності» від соціальної до економічної.

Зазвичай обіцянки тотальної рівності обертаються доволі гірким досвідом: Радянський союз з колективізацією, репресіями, Голодоморами є жахливим доведенням даної тези. Разом з тим, забезпечення абсолютної, до прикладу, економічної рівності не несе у собі раціоналізму: саме нерівність, конкуренція за ресурси і необхідність задоволення потреб є мотиватором для індивіда, стимулом до дії, рушієм індивідуально а, з рештою, і суспільного розвитку – економічного, інтелектуального соціального. До того ж, Дж. Ронном вдало описана рекурсія економічної нерівності суспільства: «якщо скласти разом всі гроші світу і розділити їх порівну, з часом вони опиняться в тих самих кишнях, де і були до того» [8].

Таке трактування є одним з видів аберацій іманентних концепту сталого розвитку як будь-якій багатоаспектній системі, що унеможлиблюють формулювання уніфікованого загальноприйнятого уявлення про нього і його імплементацію, на наш погляд можна систематизувати як:

- політизація. У [9, с. 352] автором зазначено, що «стійкість – це це дуже привабливе поняття для політиків... <ця> ідея пропонує можливість розширити свою сферу впливу та укласти нові союзи зі стейкхолдерами, зацікавленими у захисті навколишнього середовища...Проте цей інтерес призвів до політизації сталого розвитку, зведення цього поняття до приводу втручатися в розширений спектр діяльності ... замість того, щоб надавати чітке керівництво формуванням державної політики, воно натомість надає повноваження бюрократіям посилювати

свій вплив і ствержуватись у своїх старих ролях»;

- гіпертрофування.

Контроверсійність «сталого розвитку» пояснюється не тільки неоднозначним тлумаченням концепту, а і наданням цій системі неспецифічних їх сутнісних характеристик. Згадані вище економічна і соціальна рівність можуть бути прикладом такого гіпертрофування. Безумовно, соціальна компонента сталого розвитку, особливо з точки зору обґрунтованої нами позиції людиноцентричності, є не просто важливою, а, без перебільшення, – ключовою. Водночас, інтерпретація соціальної складової сталого розвитку з позиції «зрівнялівки», на наш погляд, є спірною, оскільки, з одного боку, абсолютна рівність не може бути реалізована, а з іншого, як згадано вище, – вона нівелює компоненту розвитку в системі «сталий розвиток»;

- гіперболізація в контексті даного дослідження уявляється нами у зв'язці з політизацією. Так, перебільшення, з одного боку, ролі гендерної і національної рівності, з іншого – перебільшення масштабів дискримінації, можуть стати причиною не тільки порушення стійкості, як економічної, так і соціальної та екологічної, а і деструкції всієї системи, провокуючи конфлікти від локальних до міжнародних;

- імітація. Окрім політизованості і контроверсійності, «сталий розвиток»

сьогодні отримав ще одну характеристику – статус бренду. Так, після Брунтландського Звіту, концепція сталого розвитку не тільки була інституціолізована в різних організаціях, але виступила, також, каталізатором для заснування багатьох соціально і екологічно спрямованих підприємств [9].

Активна проліферація ідей сталого розвитку породила безліч наукових і публіцистичних творів, які, в свою чергу, перетворили стійкість на «соціальну свідомість», «екологічність», «гідність», тобто сформулювали суспільне уявлення про необхідність вчинення заходів для захисту майбутнього і прийдешніх поколінь. Що, беззаперечно, мало позитивний вплив: значний пласт споживачів починає дедалі частіше обирати товари з позиції соціально-екологічної свідомості, спонукаючи виробників до створення «сталого екологічного товару».

Екологічність сьогодні в моді, от тільки неперебірна конкуренція стає причиною імітації цієї «екологічності» – дедалі більше брендів і простих компаній заявляють про перехід до моделі сталого розвитку, проте, аналіз доводить, що ці декларації не завжди відповідають дійсності. Даний процес отримав назву «Greenwashing», прикладом якого слугують бренди і компанії з табл. 1.

Таблиця 1

Приклади «зеленого камуфляжу або екологічного відмивання»

Компанія/бренд	Зелений камуфляж
IKEA	Меблевий ритейлер був пов'язаний з незаконними вирубками лісу в Україні. компанія Forest Stewardship Council, яку використовує IKEA сертифікації деревини, була описана в дослідницькому звіті неурядової організації Earthsight як організація, що займається «екологічним відмиванням» у лісництві. Її звинуватили у тому, що вона не змогла виявити джерело конфліктної деревини у IKEA і вжити заходів.
SC Johnson's	Пластикова пляшка Windex Vinegar Ocean від компанії SC Johnson претендує на звання першої в світі пляшки з засобом для миття вікон, зробленою на 100% з переробленого океанічного пластику. Твердження «океанічний пластик» мало б означати, що він насправді був витягнутий з океану. Однак, це не так – його закупають у «пластикових банках» на Гаїті, на Філіппінах і в Індонезії; це пластик, зібраний на суші, який в іншому випадку, можливо, потрапив би в океан, тому його категоризують як «пов'язаний з океаном» або «океанічний пластик». «Деякі бренди переборщують і створюють у споживачів враження, що «океанічний пластик» витягається з океану, пляшка за пляшкою. Це просто не так», – каже Вітас Грудіс, керуючий партнер компанії з переробки відходів Bantam Materials. «Сонце

	і сіль розкладають пластик, і він стає придатний для переробки» [10].
ENI	Італійський нафтовий гігант Епі увійшов в історію як перша в країні компанія, притягнута до відповідальності за «екологічну мийку». Компанію оштрафували на 5 мільйонів євро за твердження у рекламній кампанії, що її дизель на основі пальмової олії є "зеленим".
Procter & Gamble	Заявляла, що миючий засіб для прання Tide Pureclean має 100% рослинну основу. Виявляється, що рослинних компонентів у складі не більше 75%.
Nestle	Маркетингове просування шоколаду відбувається на основі запевнення споживачів про походження какао з плантацій, що функціонують на засадах сталого розвитку, коли ланцюг постачання какао в Західній Африці практично не має усталених екологічних стандартів
BMW X5 and 355d; Ford F-250 and F-350; Chevrolet Cruze; Mercedes-Benz; Volkswagen and Audi	Використання програмного забезпечення, що альтернує реальні показники викидів (так звані «пристрої поразки»), щоб оманливо рекламувати дизельні транспортні засоби як чисті та екологічні

Джерело: побудовано автором на основі [10; 11]

- редукованість. Уряди і бізнес «продовжують вибирати між економічними, соціальними та екологічними стовпами, будучи переконаними, що вони є субститутами один одного, радше, ніж доповнюючими компонентами» [12].

- реверсивна ефективність. Аберация такого типу характеризується зворотною ефективністю інновації/дії/процесу, що мала на меті реалізацію сталого розвитку, яскравою ілюстрацією якої може слугувати «парадокс пластикового пакету». Широко обговорювана сьогодні криза пластику, яка призвела за деякими оцінками [13] до наймасштабнішої екологічної катастрофи в історії людства, виникла внаслідок намагання шведського інженера С.Г. Туліна «врятувати» планету на тлі поширеної у 50-60 рр ХХ ст. ідеї про необхідність збереження лісів Європи і Амазонії [14]. Створені Туліном 1959 року поліетиленові пакети були розроблені як альтернатива паперовим, які вважалися шкідливими для навколишнього середовища, оскільки в результаті вирубували ліси. Вони були значно міцнішими за паперовий аналог, оскільки інженер планував їх тривале повторне використання.

Висновки. У дослідженні обґрунтовані деякі причини одночасної актуальності, контрверсійності і політизації концепту «сталий розвиток», з одного боку, природою яких є відсутність єдиного адекватного розуміння його сутності, а з

іншого – намагання економічних агентів використати даний концепт у своїх специфічних економічних інтересах, що, почасти, є конфліктними його природі з точки зору можливого порушення стабільності системи.

З викладеного вище можна припустити, що виявлення і систематизація описаних абераций, дозволить, уникаючи їх, раціоналізувати формулювання в подальших дослідженнях уніфікованої людиноцентричної теоретико-методологічної моделі сталого розвитку, а також, актуалізувати існуючі цілі сталого розвитку. На наш погляд, кожна з обґрунтованих у дослідженні абераций заважає не лише ефективній імплементації засад сталого розвитку, викривлюючи розуміння її істинної сутності, а і провокує появу нових і загострення існуючих системних загроз: економічної, соціальної, екологічної тощо.

Література:

1. Turner, R. Kerry Sustainability, Resource Conservation and Pollution Control: An Overview. *Sustainable Environmental Management*. 1988. London: Belhaven Press.
2. Georgescu-Ruegen, N. The entropy law and the economic process, 1971 (No. 04; HB171, G4.).
3. O'Riordan, T. (1988). The politics of sustainability.
4. Earth Charter Initiative. What is the Earth Charter? URL : <https://earthcharter.org/about-the-earth-charter/>.
5. BI DSS Group Концепція Ноосфери та мережеві ергатичні організми, мережево-центричні системи і війни, *Інтернет речей*. 2019. URL : https://dss-bi.blogspot.com/2019/05/blog-post_17.html.

6. UN.org Sustainable Development Goals. URL : <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>

7. Яловий, Г. К., Єрешко Ю. О. (2015). Методологія науково-технологічного розвитку в концепції постіндустріального суспільства. *Економічний вісник Національного технічного університету України Київський політехнічний інститут*, 2015. №12. С. 71-82.

8. Stosec Фрази дня. Джим Рон. 2020. URL : <https://stosec.com/jim-rohn-2/>.

9. Boehmer-Christiansen, S. The geo-politics of sustainable development: bureaucracies and politicians in search of the holy grail. *Geoforum*. 2002. №33(3). С. 351-365.

10. Hicks R. 8 brands called out for greenwashing in 2020. URL : <https://www.eco-business.com/news/8-brands-called-out-for-greenwashing-in-2020/>

11. Truth in advertising. Earth day 2021: companies accused of greenwashing. URL : <https://www.truthinadvertising.org/six-companies-accused-greenwashing/>.

12. O'Connor, M. The 'four spheres' framework for sustainability. *Ecological Complexity*. 2006. №3. С. 285-292

13. Petruzzello, M. Plastic Disaster:you're your bags and bottles pollute the oceans. URL : <https://www.britannica.com/story/plastic-disaster-how-your-bags-bottles-and-body-wash-pollute-the-oceans>

14. The Independent. Plastic bags were created to save the planet. URL : <https://www.independent.co.uk/climate-change/news/plastic-bags-pollution-paper-cotton-tote-bags-environment-a9159731.html>.

References:

1. Turner, R. Kerry (1988), Sustainability, Resource Conservation and Pollution Control: An Overview. Sustainable Environmental Management. London: Belhaven Press.

2. Georgescu-Ruegen, N. (1971). The entropy law and the economic process (No. 04; HB171, G4).

3. O'Riordan, T. (1988). The politics of sustainability.

4. Earth Charter Initiative. What is the Earth Charter? Retrieved from : <https://earthcharter.org/about-the-earth-charter/>.

5. BI DSS Group (2019), The concept of the noosphere and networked ergatic organisms, network-centric systems and wars, the Internet of Things, retrieved from : https://dss-bi.blogspot.com/2019/05/blog-post_17.html

6. UN.org Sustainable Development Goals, retrieved from : <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>

7. Yalovyj, G, & Yereshko, J. (2015), "Methodology of scientific and technological development in the concept of post-industrial society", *Ekonomichnyj visnyk Natsionalnogo tehnicnogo universytetu Ukrainy*, (12), 71-82.

8. Stosec (2020) Jim Ron, retrieved from : <https://stosec.com/jim-rohn-2/>

9. Boehmer-Christiansen, S. (2002), The geo-politics of sustainable development: bureaucracies and politicians in search of the holy grail. *Geoforum*, №33(3), pp. 351-365.

10. Hicks R. (2020) 8 brands called out for greenwashing in 2020, retrieved from : <https://www.eco-business.com/news/8-brands-called-out-for-greenwashing-in-2020/>

11. Truth in advertising (2021) Earth day 2021: companies accused of greenwashing, retrieved from : <https://www.truthinadvertising.org/six-companies-accused-greenwashing/>.

12. O'Connor, M. (2006), The 'four spheres' framework for sustainability. *Ecological Complexity*, № 3, pp. 285-292.

13. Petruzzello, M. (2021), Plastic Disaster:you're your bags and bottles pollute the oceans, retrieved from : <https://www.britannica.com/story/plastic-disaster-how-your-bags-bottles-and-body-wash-pollute-the-oceans>.

14. The Independent. Plastic bags were created to save the planet (2021), retrieved from : <https://www.independent.co.uk/climate-change/news/plastic-bags-pollution-paper-cotton-tote-bags-environment-a9159731.html>.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2021 р.